

s Kyrrhésty, kteří se proti královi vzbouřili, a rychle se zmocní vlády v království. Proto se vypravil s veškerým vojskem z Lýdie. /5/ Když dorazil do Láodikeie ve Frygii, prohlásil se králem a poprvé se odvážil použít tohoto titulu v dopisech, které poslal městům. K tomuto kroku ho podnítil vyhnanec Garsýeris. /6/ Když stále postupoval a dostal se téměř do Lykáonie, začali se vojáci bouřit, protože byli nespokojeni s tím, že podle jejich mínění je tažení namířeno proti jejich přirozenému panujícímu králi. /7/ Jakmile Achaioi jejich pobouření postřehl, upustil od svého záměru, snažil se vojáky přesvědčit, že od počátku neměl v úmyslu táhnout do Sýrie, obrátil se a plnil Pisidii. /8/ Opatřil vojákům velkou kořist, získal si jejich náklonnost a důvěru a vrátil se opět domů.

58. Král to všechno přesně věděl a, jak jsem výše uvedl, neustále vysílal k Achaiovi posly s výhrůžkami, jinak se však naprosto zaměřil na přípravy tažení proti Ptolemaiovi. /2/ Když nastalo jaro, shromáždil proto vojsko do Apameie a svolal své přátele k poradě, jak postupovat v útoku na Koilé Sýrii. /3/ Mnoho se v tomto směru hovořilo o povaze krajiny, o výzbroji i o spolupráci s loďstvem, ale všechny přednášené úvahy ukončil Apollofanés, o němž jsem se zmínil již dříve a jenž pocházel ze Seleukeie. /4/ Prohlásil, že je zpozdlé toužit po Koilé Sýrii a táhnout proti ní a přitom přehlížet, že Ptolemaios ovládá Seleukeiu, hlavní město a téměř lze říci posvátný krb jejich vlastní říše. /5/ Kromě hanby, která padá na království, protože je v ní posádka egyptských králů, poskytuje také největší a nejcennější výhody pro vojenské operace. /6/ Pokud je v rukou nepřítele, představuje totiž, jak uvedl, největší překážku pro všechny jejich záměry. /7/ Ať se rozhodnou pro jakýkoli směr útoku, musejí přijmout nemalá opatření na ochranu svého vlastního území, protože z tohoto města jim hrozí nebezpečí a ohrožuje i jejich přípravy proti nepříteli. /8/ Jestliže se ho však zmocní, budou nejen spolehlivě chránit svou zemi, ale jeho výhodná poloha jim může prokázat vynikající služby pro jejich úmysly

a plány jak na pevnině, tak i na moři. /9/ Svým vystoupením je všechny přesvědčil, takže se rozhodli město dobýt. /10/ V Seleukei byla totiž tehdy posádka egyptských králů, a to od doby Ptolemaia Euergeta, /11/ jenž se tenkrát z hněvu nad zkázou, která postihla Bereniku, vypravil do Sýrie a zmocnil se tohoto města.

59. Když se takto rozhodli, přikázal Antiochos veliteli loďstva Diognétovi, aby plul k Seleukei a sám se vypravil s vojskem z Apameie a utábořil se ve vzdálenosti asi pěti stadií, nedaleko hippodromu. /2/ Theodota Hémiolia pak vyslal s potřebným vojskem do Koilé Sýrie, aby obsadil soutěsku a zajišťoval tak jeho tažení. /3/ Poloha Seleukeie i povaha okolních míst je následující. /4/ Leží na mořském pobřeží mezi Kilikií a Foinikií a nad ní ční mohutná hora zvaná Koryfaion, /5/ kterou na západě omývá záliv moře oddělujícího Kypr od Foinikie a na západě spadá na území Antiocheie a Seleukeie. /6/ Seleukeia leží při jejím jižním úbočí a je od ní oddělena hlubokou a nesnadno přístupnou roklinou. Město se svažuje a táhne se podél moře a je na četných místech obklopeno strmými srázy a skalisky. /7/ Na straně spadající k moři je na rovině přístav a předměstí, které je znamenitě opevněno. /8/ Právě tak i celé město je zajištěno velkolepými hradbami a nádherně ho zdobí chrámy a jiné skvělé stavby. /9/ Od moře je k němu jen jediný přístup, jež tvoří uměle vybudované schody, přerušované na mnoha místech rampami a zákruhy. /10/ Nedaleko města je ústí řeky zvané Orontés, která pramení v oblasti Libanu a Antilibanu, protéká planinou zvanou Amyké a dostává se až k samotné Antiochei, /11/ odkud silou svého toku přináší všelijakou lidmi způsobenou nečistotu a nedaleko Seleukeie se vlévá do moře.

60. Antiochos nejprve vyslal posly k velitelům měst, nabízel jim peníze a sliboval jim četné dary, jestliže mu vydají Seleukeiu bez boje. /2/ Když nemohl přemluvit nejvyšší velitele, podplatil některé velitele menších jednotek a spolehl se na jejich podporu. Své vojenské síly připravil tak, že na straně

82. Králové setrvali pět dní v táborech umístěných navzájem proti sobě a pak se rozhodli vyřešit svůj spor v bitvě. /2/ Když Ptolemaios začal vyvádět vojsko z tábora, začal své vojáky řadit také Antiochos. Oba postavili doprostřed proti sobě falangy a elitní jednotky s makedonskou výzbrojí. /3/ Ptolemaios sestavil obě svá křídla následujícím způsobem. Polykratés zaujal se svými jezdci levé křídlo. /4/ Mezi ním a falangou byli Krétané přímo vedle jezdců, na ně navazovala královská garda, dále peltasté pod velením Sókrata a vedle nich Afričané vyzbrojení makedonským způsobem. /5/ Na pravém křídle byl Echekratés z Thessalie se svými jezdci. Po jeho levém boku stáli Galatové a Thrákové. /6/ Po nich následoval Foxidás s žoldnéři z Řecka a vedle nich egyptští těžkooděnci. /7/ Na levém křídle, které měl vést do boje osobně Ptolemaios, bylo čtyřicet slonů a třiatřicet jich umístili před pravé křídlo, kde stáli žoldnější jezdci.

/8/ Antiochos postavil před své pravé křídlo, na kterém hodlal vést osobně boj proti Ptolemaiovi, čtyřicet slonů pod velením Filipa, jenž s ním byl společně vychován. /9/ Za ně postavil dva tisíce jezdců, kterým velel Antipatros a dva tisíce dalších v lomeném úhlu. /10/ Vedle jezdců postavil dopředu Krétany, vedle nich zařadil žoldnéře z Řecka a dále pět tisíc mužů vyzbrojených makedonským způsobem pod velením Byttaka z Makedonie. /11/ Na okraj levého křídla umístil dva tisíce jezdců, jimž velel Themisón, a vedle nich Kardaky a lýdské oštěpaře a pak asi tři tisíce lehkooděnců pod velením Menedéma, /12/ dále Kissie, Médy a Karmanie a k nim Araby a muže ze sousedních kmenů, kteří stáli vedle falangy. /13/ Zbývající slony postavil před levé křídlo pod velením Myiska, jenž byl jedním z královských pážat.

83. Když se vojska takto seřadila k bitvě, oba králové přejížděli s veliteli a s přáteli před řadami svých vojáků a povzbuzovali je k boji. /2/ Oba dva skládali největší naděje do těžkooděnců, a proto tyto oddíly zvláště horlivě povzbuzovali. /3/ Spolu s Ptolemaiem se na povzbuzování podíleli

Andromachos, Sósibios a králova sestra Arsinoé a spolu s Antiochem Theodotos a Nikarchos, protože právě oni veleli na obou stranách těžkooděncům. /4/ Podstata jejich projevů byla na jedné i na druhé straně podobná, jelikož teprve nedávno nastoupili na trůn, /5/ a tak připomínali slavné činy svých předků a snažili se dodat těžkooděncům odvalu. /6/ Nejvíce poukazovali na odměny, které od nich mohou v budoucnu očekávat, a oceňovali a povzbuzovali jak jednotlivé velitele, tak všechny společně, aby si počínali v nastávajícím boji mužně a statečně. /7/ Taková a podobná slova pronášeli přímo i prostřednictvím tlumočnicků a projížděli na koních podél jejich řad.

84. Když Ptolemaios a jeho sestra dojeli na levé křídlo celé své bitevní linie a Antiochos se svým královským oddílem na své pravé křídlo, dali znamení k bitvě a zahájili ji střetnutím slonů. /2/ Jen několik málo Ptolemaiovyh slonů se s nepřítelem utkalo. Vojáci, kteří na nich seděli ve věžích, udatně bojovali, potýkali se zblízka sarisami a vzájemně se zasahovali, ale ještě udatněji si počínali sloni, kteří zápolili ze všech sil a čelně na sebe naráželi. /3/ Boj těchto tvorů probíhá následujícím způsobem. Jakmile se střetnou, zaklíní se vzájemně svými kly, vši silou se přetlačují a zápasí o místo, na němž stojí, až jeden druhého přemůže a odstrčí jeho chobot na stranu. /4/ Když ho donutí ustoupit a dostane se k němu z boku, probodne ho kly, jak to dělají býci svými rohy. /5/ Většina Ptolemaiovyh slonů se však boji vyhnula, což se u afrických slonů obvykle stává. /6/ Nesnášejí totiž pach a zvuky indických slonů a myslím, že jsou také vyděšeni jejich velikostí a silou, a proto se před nimi již zdaleka dávají na útěk. A to se tehdy právě stalo. /7/ Když mezi nimi vypukl zmatek a narazili na řady vlastního vojska, začala Ptolemaiova garda před nápoem slonů couvat /8/ a Antiochova jízda postupující v vnějšku kolem slonů zaútočila na jezdce pod Polykratovým velením. /9/ Současně na opačné straně slonů napadli žoldnéři z Řecka, kteří stáli vedle těžkooděnců, Ptolemaiovy peltasty a zatlačili je, jelikož

jejich řady již předtím sloni narušili. /10/ Ptolemaiovo levé křídlo začalo pod tímto tlakem ustupovat.

85. Echekratés, jenž velel pravému křídlu, nejprve čekal na výsledek střetnutí dvou uvedených křídel, a když viděl, že sloup prachu stoupá směrem k jeho vlastnímu vojsku a že jeho sloni se vůbec neodvažují přiblížit se k nepříteli, /2/ nařídil Foxidovi, veliteli žoldnérů z Řecka, aby zaútočil na ty, co stojí proti němu, /3/ a sám vyvedl své jezdce stojící za slony dále na křídlo mimo dosah slonů, napadl nepřátelské jezdce z boku i zezadu a obrátil je na útěk. /4/ Foxidás a jeho vojáci dosáhli stejného úspěchu. Zaútočili totiž na Araby a na Médy a donutili je k bezhlavému útěku. /5/ Antiochos na svém pravém křídle tedy vítězil, ale jeho levé křídlo způsobem, který jsem uvedl, podléhalo.

/6/ Falangy zbavené obou křídel zůstaly uprostřed planiny s nejistými vyhlídkami do budoucna. /7/ Antiochos v té době využíval úspěchu na svém pravém křídle. /8/ Ptolemaios se stáhl pod ochranu své falangy, postoupil do středu, a když se u svého vojska objevil, zastrašil nepřátele a u svých vojáků vyvolal odvahu a bojechtivost. /9/ A tak těžkooděnci pod velením Andromacha a Sósibia ihned pozdvihli své sarísy a začali útočit. /10/ Elitní syrské oddíly po krátkou dobu odolávaly, ale vojáci, jimž velel Níkarchos, se rychle obrátili a dali se na útěk. /11/ Antiochos, jenž byl mladý a nezkušený, se domníval, že stejně jako na jeho křídle i na ostatních úsecích jeho vojsko všude vítězí, a pronásledoval prchající nepřátele. /12/ Teprve pozdě ho jeden z jeho starších velitelů upozornil a ukázal mu, že od falangy stoupá sloup prachu směrem k jejich táboru, a když poznal, co se děje, pokusil se vrátit se s královským oddílem na místo boje. /13/ Když však zjistil, že celé jeho vojsko je na útěku, stáhl se do Rafie v přesvědčení, že na svém úseku zvítězil a že utrpěl celkovou porážku v důsledku bojácnosti a zbabělosti ostatních

86. Když Ptolemaios dosáhl svou falangou rozhodného vítězství a jezdci a žoldněři na jeho pravém křídle pobili při

pronásledování mnoho nepřátel, vrátil se a strávil noc ve svém dřívějším táboře. /2/ Příštího dne sebral a pohřbil své padlé vojáky, odebral výzbroj nepřátelským vojákům a pak se vydal na cestu a zamířil do Rafie. /3/ Antiochos chtěl hned po svém útěku vybudovat u města tábor a soustředit tam ty, co uprchli ve skupinách. Jelikož se však většina uprchlíků uchýlila do města, byl nucen tam sám také vstoupit. /4/ Za svítání se s částí vojska, která se zachránila, vypravil ke Gaze, kde se utábořil, a požádal o dovolení, aby mohl sebrat své padlé vojáky a v době příměří jim pak prokázat poslední poctu. /5/ Z Antiochova vojska zahynulo téměř deset tisíc pěšáků a více než tři sta jezdců a přes čtyři tisíce vojáků padly do zajetí. /6/ Tři sloni zahynuli na místě, dva na utrpěná zranění. Z Ptolemaiova vojska zahynulo asi patnáct set pěšáků a asi sedm set jezdců. Dále bylo zabito šestnáct slonů a většina jich padla do zajetí.

/7/ Tak tedy skončila bitva u Rafie, kterou oba králové svedli o Koilé Sýrii. /8/ Antiochos se po pohřbu padlých vojáků odebral do své země. Ptolemaios pak obsadil bez boje Rafii i ostatní města a všechny obce mezi sebou zápolily, která z nich dříve než ty druhé přejde na jeho stranu a opět se mu podrobí. /9/ Za takových okolností se patrně vždycky všichni nějak přizpůsobují stávajícím poměrům. Obyvatelé těchto oblastí však s mimořádnou ochotou prokazují okamžitě potřebnou oddanost. /10/ A teď to bylo zcela přirozené, protože již dříve prokazovali králům v Alexandrii svou náklonnost. K této dynastii mají totiž lidé v Koilé Sýrii neustále vřelý vztah. /11/ Neopomenuli proto žádný projev úslužnosti a uctívali Ptolemaia věnci, oběťmi, oltáři a všemožným dalším způsobem.

87. Když Antiochos dorazil do města, které má jeho jméno, poslal ihned synovce Antipatra a Theodota Hémíolia, aby jednali s Ptolemaiem o mírové smlouvě, protože se obával nepřátelského útoku. /2/ Pro porážku, kterou utrpěl, totiž nedůvěřoval svým vojákům a měl strach, že ho za této situace

nyní objevují na západě, dolehnou na území Řecka, potom, jak řekl, je nutno se velice obávat, že příměří, války a vůbec hry, které nyní mezi sebou provozujeme, budou nám všem vyrvány z rukou, /11/ takže budeme vzývat bohy, aby nám dopřáli válčit mezi sebou a uzavírat mír, kdykoli si to přejeme, zkrátka rozhodovat sami o svých sporech.

105. Tímto projevem podnítl Ageláos všechny spojence k uzavření míru, zejména Filipa, protože použil argumentů, které byly v souladu s jeho odhodláním vyvolaným již předtím Démétriovými výzvami. /2/ Když tedy projednali dílčí otázky a potvrdili mírovou smlouvu, rozešli se a každý z nich přinesl do svého domova mír místo války.

/3/ To všechno se stalo v třetím roce sté čtyřicáté olympiady, mám na mysli bitvu Římanů v Etrurii, Antiochovu bitvu v Koilé Sýrii a mírovou smlouvu Achajů a Filipa s Aitóly.

4/ Za této situace a na tomto jednání se poprvé propojily události v Řecku, v Itálii a také v Africe. /5/ Filip a přední řečtí politici již nevedli mezi sebou války a neuzavírali mír s ohledem na poměry v Řecku, nýbrž všichni upírali své zraky na to, co se děje v Itálii. /6/ A záhy si stejně počínali obyvatelé ostrovů i Asie. /7/ Ti, kdo byli nespokojeni s Filipem, a někteří odpůrci Attala se od té doby již neobraceli na jih ani na východ, nýbrž na západ. Jedni vysílali posly ke Kartágiňanům a druzí k Římanům. /8/ Podobně si počínali i Římané vůči Řekům. Měli strach z Filipovy odvahy a obávali se, že by mohl využít jejich tehdejší svízelné situace k útoku.

/9/ Když jsem, myslím, jasně ukázal, podle svého úvodního slibu, kdy, jak a z jakých příčin se události v Řecku propojily s těmi, k nimž docházelo v Itálii a v Africe, /10/ budu pokračovat ve výkladu o událostech v Řecku až do doby, kdy Římané utrpěli porážku v bitvě u Cann, kde jsem uzavřel výklad o událostech v Itálii, a až dojdu k uvedenému datu, tuto knihu ukončím.

106. Jakmile se Achajové zbavili války, zvolili si za stratéga Tímoxena a vrátili se k svým obyčejům a zvykům. /2/ Spolu

s nimi obnovovali také obyvatelé ostatních peloponnéských měst svůj osobní majetek, obdělávali půdu a oživovali starobylé oběti a slavnosti i rozličné náboženské zvyklosti. /3/ Tyto věci upadly totiž téměř všude v důsledku nepřetržitých válek takřka v zapomnění. /4/ Nevím, čím to je, že Peloponésané, kteří mají ze všech lidí největší sklony ke klidnému a družnému způsobu života, ho v dřívější době nejméně ze všech užili a byli spíše, jak uvádí Euripidés, „vždy vystaveni zápasu a kopí třímali“. /5/ A myslím, že to je pochopitelné, neboť všichni chtějí vládnout a touží po svobodě, a proto mezi sebou neustále bojují a nejsou zvyklí ustoupit z předního místa.

/6/ Athéňané se však tehdy zbavili strachu z Makedoňanů a soudili, že jejich svoboda je již spolehlivě zajištěna. /7/ Pod vedením Eurykleida a Mikióna se nijak nepodíleli na záležitostech ostatního Řecka, nýbrž přijímali postoj svých představitelů, sdíleli jejich lichocení všem králům, zejména Ptolemaiovi, /8/ přijímali všemožná usnesení a prohlášení a pro nedostatek soudnosti svých vůdců nebrali vůbec ohled na to, co se sluší.

107. Ptolemaios musel hned po těchto událostech vést válku proti Egypťanům. /2/ Když tento král vyzbrojil Egypťany do války proti Antiochovi, bylo to v té době výhodné rozhodnutí, ale v budoucnu se ukázalo, že to byla chyba. /3/ Vítězství u Rafie jim totiž dodalo sebevědomí, takže již nechtěli poslouchat příkazy, nýbrž hledali vůdce a nějakou osobnost, protože soudili, že jsou schopni si sami pomoci. A to také zanedlouho učinili.

/4/ Antiochos konal v zimě velké přípravy a na počátku léta překročil Tauros, uzavřel spojenectví s králem Attalem a zahájil válku proti Achaiovi.

/5/ Aitólové byli zpočátku spokojeni s uzavřením míru s Achaji, jelikož válka se nevyvíjela podle jejich očekávání. Proto si také zvolili za stratéga Ageláa z Naupaktu, jenž podle jejich mínění nejvíce přispěl k uzavření míru. /6/ Zanedlouho

let a přitom si udržel veškeré schopnosti a žádná část jeho těla nebyla postižena, /8/ což po mém soudu svědčí o tom, že vedl rozumný život.

/9/ (Polybios uvádí,) že Gelón, jenž žil déle než padesát let, sledoval po celý svůj život nejkrásnější cíl. Poslouchal svého otce a necenil si bohatství, královskou moc ani nic jiného víc než lásku a věrnost k rodičům.

Události v Řecku

9. Přísaha, kterou složili velitel Hannibal, Magón, Myrkanos, Barmokaros, všichni kartáginští senátoři, kteří Hannibala provázejí, a všichni Kartáginané, kteří jsou v jeho výpravě, do rukou Xenofana, syna Kleomarcha z Athén, vyslance, jež k nám poslal král Filip, syn Démétria, svým jménem i jménem Makedoňanů a jejich spojenců /2/ před Diem, Hérrou a Apollónem, před ochranným bohem Kartáginanů i Hérakleem a Ioláem, před Areem, Tritónem, Poseidónem, před bohy provázejícími naši výpravu, před Sluncem, Měsícem a Zemí, před řekami, jezery a vodami, /3/ před všemi bohy sídlícími v Kartágu, před všemi bohy sídlícími v Makedonii a v ostatním Řecku, před všemi bohy, kteří řídí tuto výpravu. /4/ Velitel Hannibal prohlásil se všemi kartáginánskými senátory, kteří ho provázejí, se všemi Kartáginany, kteří jsou v jeho výpravě, že, jelikož se to nám i vám zdá dobré, skládáme přísahu o upřímném přátelství a oddanosti, abychom se stali přáteli, spojenci a bratry /5/ za následujících podmínek: Král Filip i Makedoňané a ostatní Řekové, kteří jsou jejich spojenci, budou chránit svrchované Kartáginany, jejich velitele Hannibala, ty, co ho provázejí, ty kartáginánské poddané, kteří podléhají týmž zákonům, obyvatele Utiky, všechna města a kmeny, které jsou podřízeny Kartágu, naše vojáky a naše spojence, /6/ veškerá města a kmeny, které jsou našimi přáteli v Itálii, v Galii a v Ligurii, a všechny, s kterými

bychom v té zemi uzavřeli přátelství a spojenectví. /7/ Král Filip, Makedoňané a ti z Řeků, kteří jsou jejich spojenci, budou chráněni a střeženi Kartáginany, kteří se účastní této výpravy, obyvateli Utiky a všemi městy a kmeny, které jsou podřízeny Kartáginanům, i spojenci a vojáky a všemi kmeny a městy v Itálii, v Galii a v Ligurii i ostatními, kteří by se stali našimi spojenci v těchto oblastech Itálie. /8/ Nepovedeme jedni proti druhým nepřátelské akce ani si nebudeme vzájemně strojit úklady. S naprostou náklonností a oddaností, bez úskoků a postranních záměrů budeme nepřáteli těch, kdo vedou válku proti Kartáginanům, s výjimkou králů, měst a kmenů, s nimiž nás spojují přísahy a přátelské svazky. /9/ Budeme také nepřáteli těch, kdo vedou válku proti králi Filipovi, s výjimkou králů, měst a kmenů, s nimiž nás spojují přísahy a přátelské svazky. /10/ Budete také spolu s námi ve válce, kterou vedeme proti Římanům, dokud nám i vám nedají bohové vítězství. /11/ Budete nám pomáhat, jak to bude zapotřebí a jak se dohodneme. /12/ Jestliže nám bohové dopřejí vítězství ve válce proti Římanům a jejich spojencům a Římané nás požádají, abychom s nimi uzavřeli smlouvu o přátelství, uzavřeme ji tak, aby se stejné přátelství vztahovalo i na vás, /13/ a to za následujících podmínek: Římané nesmějí proti vám nikdy rozpoutat válku a musejí se vzdát Korkýry, Apollónie, Epidamnu, Faru, Dimaly, území Parthínů a Atintánů. /14/ Odevzdají také Démétriovi z Faru všechny jeho přátele, kteří jsou pod římskou nadvládou. /15/ Kdyby někdy Římané proti vám nebo proti nám rozpoutali válku, budeme si v této válce vzájemně pomáhat, jak bude každá z obou stran potřebovat. /16/ Právě tak, jestliže to učiní někdo jiný, s výjimkou králů, měst a kmenů, s nimiž nás spojují přísahy a přátelské svazky. /17/ Jestliže se rozhodneme z textu této přísahy něco vypustit nebo do něho něco doplnit, vypustíme to nebo doplníme ve vzájemné dohodě.

zaprvé jeho příbuzný, jemuž přišel na pomoc, nebyl obětí, nýbrž že porušil závazky vůči svým sousedům, /3/ že zadruhé způsobil řeckému městu velké strasti a potvrdil tak běžné mínění, že zachází krutě se svými přáteli a že obě tato provinění posílí v Řecku pověst o jeho bezbožném chování /4/ a že zatřetí hanebně zacházel s vyslanci měst, kteří se dostavili, aby zbavili občany Kiu hrozícího nebezpečí, byli však denně vystavováni jeho výsměchu a museli přihlížet k tomu, co si ani zdaleka nepřáli spatřit. /5/ Rhodané nakonec vůči němu pojali takovou nenávisť, že nechtěli již o Filipovi ani slyšet.

23. Zřejmě k tomu přispěla také náhoda. /2/ Když totiž Filipův vyslanec hovořil v divadle na Rhodu a zdůrazňoval jeho velkomyslnost, že když již to město nějak ovládl, prokáže jeho lidu svou přízeň, aby tak vyvrátil pomluvy svých protivníků a prokázal také dobrý vztah k jejich městu, /3/ zaktovil tam právě v té době nějaký muž a přišel do pryteancie, kde oznámil, že občané Kiu jsou odváděni do otroctví a že Filip s nimi krutě zachází. /4/ Když Rhodané ještě naslouchali vyslančovu projevu, dostavil se tam prytanis a sdělil jim, jakou zprávu dostal, nemohli tak nesmírné proradnosti uvěřit. /5/ Touto zradou Filip více než občany Kiu postihl sebe. Dopustil se takového pochybení a mravního poklesku, že by se byl měl za to, čím se tak honosil a vychloubal, hluboce stydět. /6/ Od toho dne považovali Rhodané Filipa za nepřítel, a proto se připravovali k boji. /7/ Tímto činem si také zasloužil nenávisť Aitólů. /8/ Ačkoli s nimi nedávno uzavřel mír a podával jim ruku, nyní bez jakékoli záminky, když krátce předtím Aitólové uzavřeli přátelství a spolenectví s Lýsimacheí, Kalchédonem a Kiem, /9/ zaprvé ovládl Lýsimacheiu a odtrhl ji od přátelství s Aitóly, zadruhé ovládl Kalchédón a zatřetí zotročil občany Kiu, kde pobýval strátégos, dosazený Aitóly, aby spravoval záležitosti obce. /10/ Prússia sice velmi potěšilo, že dosáhl svého cíle, jelikož si

však odměnu za to odnesl někdo jiný a on sám obdržel jen prázdné sídliště, byl rozezlen, ale nemohl nic dělat.

24. (Polybios uvádí,) že Filip se při svém návratu dopouštěl jedné proradnosti za druhou. Uprostřed dne se zastavil u města Thasu, a přestože tamější občané byli jeho přáteli, zotročil je...

/2/ Občané Thasu sdělili veliteli Filipova vojska Métrodórovi, že mu město vydají, jestliže je ponechá bez posádky, nebudou muset platit daně a budou se moci řídit svými vlastními zákony...

/3/ Když král souhlasil s tím, aby občané Thasu nedostali posádku, nemuseli platit daně ani ubytovávat vojáky a mohli se řídit svými vlastními zákony, uvítali všichni tato slova hlasitým souhlasem a přijali Filipa do svého města...

/4/ Na počátku své vlády snad všichni králové hovoří o svobodě pro všechny, kteří se s nimi podíleli na společném boji, a označují je za své přátele a spojence. Jakmile však dosáhnou svého cíle, zacházejí s nimi, jako by byli jejich pány a nikoli spojenci. /5/ Ti jsou sice tímto přístupem zklamáni, obvykle však neztrácejí okamžitě svůj vztah k němu. /6/ Kdo by však nepovažoval za zcela nerozumné a zpozdilé chování vládce, který má v úmyslu ovládnout celý svět a má ještě velkou naději na úspěch a přitom při první a nepodstatné příležitosti dává najevo svou věrolomnost a nespolehlivost?

Události v Egyptě

25. /1/ (3). Po třech či čtyřech dnech postavili v největší sloupové síni paláce řečniště, svolali zbrojnoše a královskou gardu a rovněž velitele pěchoty a jízdy. /2/ (4) Když se shromáždili, vystoupili Agathoklés a Sósibios na řečniště, nejprve oznámili úmrtí krále i královny a vyzvali lidi k obvyklému smutku. /3/ (5) Potom vložili chlapci na čelo diadém, prohlásili ho králem a přečetli jakousi fingovanou závěť, v níž bylo

napsáno, že král stanoví za poručníky svého syna Agathoklea a Sósibia. /4/ (6) Vyzvali také velitele, aby chlapci projevíli svou oddanost a zachovali jeho vládu. Pak přinesli dvě stříbrné urny a tvrdili, že v jedné z nich jsou uloženy ostatky krále a v druhé ostatky Arsinoy. /5/ (7) V jedné urně byly skutečně královy ostatky, druhá však byla naplněna vonnými látkami. Potom uspořádali pohřební obřady. V té době bylo všem zřejmé, co se stalo s Arsinoou. /6/ (8) Jakmile bylo totiž oznámeno její úmrtí, kladli si všichni otázku, jakým způsobem zahynula. Jelikož neexistovala žádná příčina, začal se šířit pravdivý výklad, i když nejasnosti ještě přetrvávaly. Lidem se vrylo do mysli, co se skutečně stalo, a vzbudilo to mezi nimi velké pobouření. /7/ (9) Nikdo vůbec nehovořil o králi, nýbrž o Arsinoi, někteří si připomínali její osiřelost a jiní urážky a zlé zacházení, jemuž byla po celý svůj život vystavena, a také její neblahý skon. Lidé upadli do takového rozpoložení a do takové skleslosti, že město bylo plné lkaní, slzí a bědování. /8/ (10) Podle bedlivých pozorovatelů nebyl tento stav ani tak svědectvím o oddanosti vůči Arsinoi, jako spíše o nenávisti vůči Agathokleovi.

/9/ (1) (Ptolemaiův falešný poručník Sósibios) byl zřejmě prohnáný chlap, jemuž se dlouho dařilo udržovat svou moc a jenž napáchal v království mnoho zla. /10/ (2) Zprvé zosnoval zavraždění Lýsimacha, syna Lýsimachovy dcery Arsinoy a Ptolemaia, zadruhé zavraždění Maga, syna Ptolemaia a Magovy dcery Bereníky, zatřetí zavraždění Bereníky, matky Ptolemaia Filopatora, začtvrté zavraždění Sparšana Kleomena a zapáté zavraždění Bereníčiny dcery Arsinoy.

/11/ Tento muž uložil urny do královské hrobky a vyhlásil konec smutku. Nejprve vyplatil vojákům dvouměsíční žold v přesvědčení, že nenávist, která se vůči němu mezi vojáky šířila, bude jejich lakotou potlačena, a pak je zavázal přísahou obvyklou při nastolování nových králů. /12/ Odeslal také Filammóna, jenž řídil zavraždění Arsinoy,

jako libyarcha do Kyrénaiky a chlapce svěřil péči Oinanthy a Agathokleie. /13/ Potom vyslal Pelopova syna Pelopa do Asie k Antiochovi s výzvou, aby nadále zachoval svůj přátelský vztah a neporušil smlouvu uzavřenou s chlapcovým otcem, a rovněž Sósibiova syna Ptolemaia k Filipovi, aby s ním uzavřel dohodu o budoucím sňatku a požádal ho o pomoc v případě, že by se Antiochos pokusil nějak vážně smlouvu porušit. /14/ Jmenoval také Agésarchova syna Ptolemaia vyslancem v Římě. Neměl však spěchat na místo určení, nýbrž přistát v Řecku a navázat za tamějšího pobytu styky se svými přáteli a příbuznými. /15/ Sósibiovým cílem bylo odstranit všechny významné muže z Egypta.

/16/ Nakonec vyslal také Aitóla Skopa do Řecku, aby najímal žoldněře, a svěřil mu mnoho peněz na placení záloh. /17/ Tímto záměrem sledoval dva cíle. Jednak chtěl staré žoldněře, které již měl k dispozici, rozeslat do pevností v zemi i do vojenských osad a nově získanými muži doplnit a obnovit královskou gardu i stráže umístěné v paláci a na dalších místech ve městě. /18/ Soudil, že žoldněři, které sám získal a odměňoval, nemají žádný vztah k minulým událostem, jelikož o nich nic nevědí, a že své naděje na zajištění a na další postup budou vkládat jen do něho a ochotně plnit každý jeho pokyn. /19/ To všechno se stalo před rozhovorem na Filipově dvoře, o němž jsem hovořil výše. Jelikož jsem se tím podle uspořádání svého výkladu již zabýval, musel jsem vylíčit toto jednání a rozhovory vyslanců dříve, než jsem uvedl okolnosti, za nichž byli jmenováni a odesláni.

/20/ (24a) Jelikož uvádím veškeré události, k nimž docházelo na celém světě, rok po roce, je jasné, že jsem v některých případech nucen pojednat dříve o jejich vyústění než o jejich počátku, jelikož podle celkového uspořádání se místo, kde se událost skončila, musí objevit dříve než to, kde vznikla a kde se rozvíjela.

Panovała tu všemožná vřava a křik, protože k mužům se připojily i ženy a děti. /10/ V Kartágu a rovněž v Alexandrii hrají za takových zmatků děti nemensí roli než muži.

31. Již se rozednívalo a stále zazníval neuspořádaný křik, v němž převládalo volání po králi. /2/ Nejdříve se vypravili Makedoňané, obsadili jednací síň královského paláce /3/ a zanedlouho, když zjistili, kde v paláci pobývá král, vyvrátili i první bránu kryté chodby, přiblížili se k druhé a hlasitým křikem se dožadovali chlapce. /4/ Agathoklés měl zájem již jen o svou vlastní záchranu, a požádal proto osobní strážce, aby o tom šli s Makedoňany vyjednávat. Tvrdil, že se vzdává poručnictví i ostatní své moci, svých hodností a rovněž všech svých příjmů /5/ a požaduje jen holý život a nejnutenější obživu, aby se mohl vrátit do svého původního soukromého postavení, v němž by nemohl, i kdyby chtěl, nikomu ublížit. /6/ Z osobních strážců ho nikdo nevyslyšel kromě Aristomena, jenž se tohoto úkolu ujal. Po nějaké době stanul v čele státní správy. /7/ Tento muž pocházející z Akarnánie, když byl pak ve svém zralém věku pověřen správou státních záležitostí, se projevil jako skvělý a důstojný rádce krále a královny, právě tak jako předtím lichotil Agathokleovi v době jeho moci. /8/ Jako první totiž na hostině, na kterou Agathoklea pozval, mu jako jedinému vložil na hlavu zlatý věnec, počtu příslušející tradičně pouze králům, /9/ jako první se odvážil nosit prsten s jeho portrétem, a když se mu narodila dcera, dal jí jméno Agathokleia. /10/ Ale to, co jsem o něm teď uvedl, snad stačí. Když tedy výše uvedený úkol přijal, vyšel jakousi postranní brankou a dostal se k Makedoňanům. /11/ Jakmile k nim krátce promluvil a vyložil jim, s čím přišel, chystali se ho Makedoňané hned probodnout. Někteří ho však chránili a žádali ostatní, aby ho ušetřili, a tak mohl odejít s příkazem, aby buď přivedl krále, anebo aby nevycházel. /12/ Aristomena tedy s těmito slovy propustili, sami se pak

přiblížili k druhé bráně a tu také vyvrátili. /13/ Když Agathoklés a jeho lidé viděli násilné chování Makedoňanů projevující se v jejich činech i v jejich odpovědi, nejprve k nim mřížemi v bráně vztahovali ruce a Agathokleia i své prsy, jimiž, jak pravila, krále kojila, a snažili se je přesvědčit, že chtějí pouze, aby je nechali žít.

32. Jelikož hlasitým nařikáním nad svým osudem ničeho nedosáhli, nakonec krále s tělesnými strážci propustili. /2/ Makedoňané krále přijali, rychle ho posadili na koně a vedli ho na stadion. /3/ Jakmile se král objevil, strhl se jásot a potlesk. Zastavili koně, chlapce sundali, přivedli ho dopředu a posadili ho na královské sedadlo. /4/ Radost davu byla však provázena smutkem. Byli velice potěšeni, že byl chlapec přiveden, ale současně nespokojeni s tím, že nebyli polapeni viníci a nestihl je zasloužený trest. /5/ Neustále proto volali a dožadovali se, aby byli viníci veškerého zla předvedeni a příkladně potrestáni. /6/ Den již pokročil a lidé neměli nikoho, na kom by dali průchod svému hněvu. Sósibiův syn Sósibios, jenž byl tehdy členem tělesné stráže a víc než kdo jiný měl starost o krále a o to, k čemu dál dojde, /7/ viděl, že naléhání lidu nelze potlačit a že chlapec se necítí dobře, jelikož není zvyklý na cizí lidi a je obklopen vzrušeným davem, a tak se krále otázal, zda odevzdává lidu ty, kteří se na něm a na jeho matce provinili. /8/ Když přikývl, požádal Sósibios několik strážců, aby královo rozhodnutí vyhlásili, a pak chlapce postavil a odvedl ho do svého domu, aby si odpočinul. /9/ Když strážci královi vůli oznámili, vypukl v celém stadionu jásot a potlesk. /10/ Agathoklés a Agathokleia se mezitím rozešli a odebrali se každý do svého vlastního příbytku. Někteří vojáci se záhy, jedni z vlastního popudu a druzí přinuceni davem, vydali je hledat.

33. Ke krvavému vraždění, k němuž pak došlo, přispěla následující náhodná událost. /2/ Filón, jeden z Agathokle-

ových služebníků a pochlebníků, zamířil totiž v opilosti na stadion. /3/ Když viděl vzrušení davu, řekl těm, co stáli vedle něho, že až se Agathoklés objeví, budou toho tak jako dříve litovat. /4/ Když to uslyšeli, začali mu jedni spílat a druzí do něj strkat, a protože se bránil, strhli mu jedni rychle svrchní šat a druzí ho svými oštěpy probodli. /5/ Potom ho, zatímco se ještě zmítal, odtáhli doprostřed. Lidé ucítili krev a čekali, až se objeví další. /6/ Zanedlouho byl jako první přiveden v poutech Agathoklés a hned, jak vstoupil, se někteří na něj vrhli a probodli ho. Byly to spíše rány z milosti než z nepřátelství, neboť tak zabránili tomu, že nevytrpěl trest, který zasluhoval. /7/ Po něm byl přiveden Níkón, pak nahá Agathokleia se svými sestrami a potom celá rodina. /8/ Nakonec vytáhli z Thesmofoeia Oinanthu a přivedli ji na stadion nahou na koni. /9/ Všichni se dostali do rukou davu, jedni je kousali, druzí bodali a další jim vypichovali oči. Když někdo z nich padl, utínali mu jeden úd po druhém, až je všechny zohavili. /10/ Krutost obyvatel Egypta, když vzplane jejich hněv, je hrozná. /11/ V té době se nějaké ženy, které byly v mládí vychovány společně s Arsinoou, dozvěděly, že Filammón, jenž byl zodpovědný za zavraždění královny, se předevcírem vrátil z Kyrény, a rozběhly se k jeho domu. /12/ Vyrázily dveře, kameny a holemi ubily Filammóna, zardousily jeho syna, jenž vyrůstal z chlapeckého věku, vytáhli Filammónovu manželku na hlavní ulici a tam ji zabily.

/13/ Tak skončil Agathoklés, Agathokleia a celá jejich rodina.

34. Já dobře vím, že někteří autoři si při výkladu o těchto událostech leccos vymýšlejí a přidávají, aby na čtenáře zapůsobili, a daleko překračují nezbytnou míru pro vylíčení toho, co se stalo. /2/ Jedni přisuzují všechno osudu a poukazují na to, jak je nestálý a nevypočitatelný, druzí hovoří o paradoxním vývoji toho, co se tehdy přihodilo, a snaží se

zjistit, čím to bylo způsobeno a co k tomu pravděpodobně vedlo. /3/ Já však takový způsob výkladu uvedených událostí odmítám, jelikož Agathoklés neprokázal odvalu ve válce ani vojenské schopnosti a ani náležitě a úspěšně řízení veřejných záležitostí. /4/ Postrádal také obratnost a úskočnost, s níž si Sósibios i mnozí další po celý život udržovali svůj vliv, i když působili na jednoho krále za druhým. Zcela jinak tomu bylo s Agathokleem. /5/ V důsledku Filopatorovy vladařské neschopnosti získal totiž pozoruhodné postavení. /6/ Po králově smrti však za velmi příznivých okolností svou zbabělostí a netečností svou moc neudržel, přišel o vládu i o život. Za velmi krátkou dobu se ocitl v obecném opovržení.

35. Takovým lidem není proto třeba věnovat, jak jsem řekl, neúměrný výklad. Jinak tomu je v případě Dionýsia a Agathokleia na Sicílii i jiných mužů, kteří se svou činností proslavili. /2/ Ten první byl lidového a nízkého původu a Agathoklés byl, jak o něm s posměchem poznamenává Tímaios, hrncíř, který se zbavil hrncířského kruhu, hlíny a pece a ještě v mladém věku přišel do Syrákús. /3/ Oba byli, každý ve své době, zpočátku tyrany v Syrákúsách, městě, které tehdy proslulo velkou vážností a velkým bohatstvím. /4/ Potom přijali titul krále celé Sicílie a ovládali i části Itálie. /5/ Agathoklés se dokonce pokusil vylodit v Africe a své významné postavení si udržel až do smrti. /6/ Když se Publia Scipiona, prvního vítěze nad Kartágem, dotazovali, které muže považuje za nejvýznamnější politiky schopné skloubit odvalu s rozvahou, prý odpověděl, že Agathokleia a Dionýsia na Sicílii. /7/ Na takové muže je vhodné čtenáře upozornit, připomenout také osud a nejistotu lidského konání a nakonec dodat názorné poučení. To však vůbec neplatí o muži, kterým jsem se výše zabýval.

36. Z toho důvodu jsem odmítl svůj výklad o Agathokleovi rozšířit, /2/ v neposlední řadě také proto, že všechny překva-

25. Když se obě vojska s plnou silou za ohlušujícího křiku střetla, zazníval válečný pokřik z obou stran a současně také volali na bojující vojáky ti, co nebyli do bitvy zapojeni. Bylo to hrozivé a děsivé zápolení. /2/ Vojáci Filipova pravého křídla si v boji počínali skvěle, protože útočili z vyššího postavení, měli převahu silou svého šiku i výzbrojí, která byla v současné situaci výhodnější. /3/ Zbývající část vojska byla však ještě daleko od nepřítele a levé křídlo se teprve dostávalo nahoru a vzhlíželo k vrcholům. /4/ Když Titus viděl, že jeho muži nemohou falangu zdolat, že vojáci na levém křídle jsou zatláčováni, někteří již zahynuli a ostatní pomalu ustupují, a že jeho jedinou nadějí na záchranu jsou jeho vojáci na pravém křídle, rychle se k nim přesunul. /5/ Když také zpozoroval, že je jen část nepřátelského vojska zapojena do boje, že někteří sestupují z vrcholů a jiní tam ještě zůstávají, umístil dopředu slony a vedl své manipuly do boje. /6/ Makedoňané neměli nikoho, kdo by jim velel, a nebyli schopni vytvořit řádnou formaci falangy, jednak pro obtížný terén, jednak proto, že vojáci, kteří byli vzadu, byli ještě v pochodovém útvaru a nikoli v bitevním postavení. /7/ A tak, ještě dříve než se mohli s Římany utkat, byli napadáni slony a dávali se ve zmatku na ústup.

26. Římané většinou prchající vojáky pronásledovali a zabíjeli. /2/ Jeden z tribunů, který tam byl s nimi a měl k dispozici ne více než dvacet manipulů, pochopil, co je třeba v tomto okamžiku učinit, a přispěl tak značnou měrou k celkovému úspěchu. /3/ Když totiž viděl, že Makedoňané pod velením Filipa postoupili kupředu, vzdálili se od ostatních a zatláčovali svou vahou levé křídlo Římanů, obrátil se k zápolícím vojákům, dostal se za Makedoňany a vpadl jim do zad. /4/ Jelikož vojáci falangy se nemohou otočit a vést boj muže proti muži, útočil na ně a vojáky, na které narazil, pobíjel, protože se nemohli bránit. /5/ Makedoňané byli nakonec nuceni odhodit zbraně

a dát se na útěk, protože je nyní současně napadali i ti, co před nimi dosud ustupovali a nyní se proti nim obrátili. /6/ Filip byl zpočátku, jak jsem uvedl, na základě postupu mužů, které vedl, přesvědčen, že dosáhl naprostého vítězství. /7/ Nyní však náhle spatřil, že Makedoňané odhazují zbraně a že jim nepřátelé vpadli do zad, a tak se s několika jezdci a pěšáky stáhl z boje a v nevelké vzdálenosti sledoval celý průběh bitvy. /8/ Když si uvědomil, že Římané pronásledující jeho levé křídlo již dospěli na vrcholky, rozhodl se pro útěk a spěšně shromáždil co největší počet Thráků a Makedoňanů. /9/ Titus se při pronásledování prchajících dostal na hřeben horského pásma, a když zjistil, že Makedoňané na levém křídle se dostali na vrcholky, nejprve se zastavil. Nepřátelé nyní vztýčili své sarísy, /10/ jak mají Makedoňané ve zvyku, když se vzdávají nebo přebíhají k nepříteli. /11/ Když se dozvěděl, co to znamená, zadržoval své muže, jelikož chtěl poražené nepřátele ušetřit. /12/ Zatímco Titus takto uvažoval, někteří postupující římsí vojáci na ně shora zaútočili, většinu z nich pobili a jen málokterým se podařilo odhodit zbraně a uprchnout.

27. Bitva byla u konce, všude vítězili Římané a Filip ustupoval směrem k údolí Tempé. /2/ První noc strávil u tak zvané Alexandrový věže, příštího dne se dostal do města zvaného Gonnoi při vstupu do údolí Tempé a tam setrval, protože chtěl shromáždít ty, kteří se útekem zachránili. /3/ Římané do jisté vzdálenosti prchající vojáky pronásledovali, potom však začali někteří z nich odnímat zbroj mrtvým vojákům, jiní shromáždžovali zajatce, ale většinou spěchali vyplenit nepřátelský tábor. /4/ Tam ale zjistili, že je Aitólové předstihli, a jelikož soudili, že byli oloupeni o kořist, která jim náležela, začali odsuzovat Aitóly a vytykat svému veliteli, že je vystavil nebezpečí, ale kořist přenechal jiným. /5/ Pak se odebrali do svého tábora, kde přenocovali, a dalšího dne shromáždili zajatce a zbytky kořisti a vydali se na pochod směrem k Lárise. /6/

V bitvě padlo asi sedm set Římanů, Makedoňanů zahynulo asi osm tisíc a neméně než pět tisíc se dostalo do zajetí.

/7/ Tak skončila bitva, kterou svedli Římané a Filip u Ky-noskefal v Thessalii.

28. Já jsem v šesté knize přislíbil, že při vhodné příležitosti porovnáám výzbroj Římanů a Makedoňanů i způsob, jakým se obě vojska řadí do bitvy, a že poukáži na jejich vzájemné nevýhody a přednosti. Nyní, když jsme je spatřili v praxi, vynasnažím se svůj slib splnit. /2/ V dřívější době totiž prokázala makedonská vojenská formace, že je lepší než ty používané v Africe a u všech národů západní Evropy. /3/ Jestliže se v nynější době tyto formace a jejich vojáci nikoli jednou, nýbrž několikrát spolu střetli, /4/ je užitečné a potřebné prozkoumat, v čem se odlišují a proč měli Římané ve válečných střetnutích převahu a dosáhli vítězství. /5/ Abychom netvrdili jako pošetilí lidé, že to je jen náhoda a nevelebili vítěze neoprávněně, nýbrž abychom poznali skutečné příčiny jejich úspěchu a mohli se jim právem obdivovat.

/6/ O bojích, jež sváděli Římané s Hannibalem, a o jejich tehdejších porážkách není již nutno hovořit. Příčinou těchto porážek nebyla jejich výzbroj ani jejich vojenská formace, nýbrž dovednost a obezřetnost Hannibala. /7/ To jsem při výkladu o těchto bojích vysvětlil. /8/ O pravdivosti mého tvrzení svědčí především to, jak válka skončila. Když totiž Římané získali velitele, který měl stejné schopnosti jako Hannibal, dosáhli rychle vítězství. /9/ Dále to pak dosvědčuje sám Hannibal, jenž zavrhl svou původní výzbroj a zvítězil hned v první bitvě, když vyzbrojil své vojáky římskými zbraněmi a používal je až do konce. /10/ Pyrrhos pak měl nejen vojáky z Itálie, nýbrž v bojích proti Římanům používal střídavě manipuly a útvary falangy. /11/ Ani tak však nebyl schopen zvítězit, nýbrž jeho bitvy končily vždy nějak nerozhodně.

/12/ To jsem tedy byl nucen úvodem poznamenat, aby má tvrzení nemohla být zpochybněna, a nyní přistupuji k onomu srovnání.

29. Proti uspořádání a údernosti falangy se nemůže nic přímo postavit ani jejímu útoku odolat, což lze z mnoha důvodů snadno zjistit. /2/ Když je v těsném bojovém postavení, zaujímá každý muž se svou výzbrojí šířku tří stop a délka sarís byla dříve šestnáct loket, ale běžně se používají o délce čtrnácti loket. /3/ Musíme však odečíst vzdálenost mezi oběma rukama muže, jenž sarísu drží, a vyváženou zadní částí. /4/ Z toho vysvítá, že před tělem každého těžkooděnce, když zbraň oběma rukama třímá proti nepřátelům, musí mít sarísa délku deseti loket. /5/ Jelikož tedy sarísy druhé, třetí a čtvrté řady vyčnívají dále než ty páté řady a přitom sarísy páté řady vyčnívají dva lokte před muže stojící v první řadě, je falang svými uspořádáním a svou sevřeností do hloubky i do šířky taková, /6/ jak to vyjádřil Homéros v těchto verších:

*Šít vedle štítu a u přílby přílba a muž vedle muže,
přílba se srážela s přílbou a chocholy z žíní tam vlály
při každém pohybu. Všichni tak těsně u sebe stáli.*

/7/ Tento popis je pravdivý a přesný. Je zřejmé, že před každým mužem stojícím v první řadě vyčnívalo pět sarís a hrot každé z nich byl vzdálen dva lokte od hrotu té následující.

30. Z toho si můžeme snadno představit, jakou údernost má útok celé uspořádané falangy, kterou tvoří šestnáct řad vojáků. /2/ Ti, kdo stojí až za pátou řadou, nemohou svými sarísami nijak do boje zasáhnout. /3/ Nenapřahují proto své zbraně do vodorovné polohy, nýbrž vztyčují je nad ramena těch, kdo pochodují vpředu. Chrání tak formaci shora a hustotou sarís odrážejí střely, které mohou proniknout nad hlavami mužů předních řad a zasáhnout ty, co jsou za nimi. /4/ Tito muži pouhou vahou svých těl tlačí ty, co jsou vpředu, dodávají útoku údernost a zabráňují vojákům v prvních řadách otočit se nazpět.

15/ Tak je v celku i ve svých částech falanx uspořádána. Nyní musím pojednat o tom, jak je vyzbrojeno římské vojsko, jaké má bojové uspořádání a čím se oba systémy od sebe liší. 16/ I u Římanů zaujímá každý voják se svou výzbrojí šířku tří stop. 17/ Při jejich způsobu boje se každý muž pohybuje samostatně, aby kryl své tělo štítem, jímž musí včas zachytit úder, a aby mohl sekát a bodat svým mečem. 18/ Je zřejmé, že pokud má dobře bojovat, potřebuje mít od mužů, kteří stojí vedle něho i před ním a za ním, odstup alespoň tři stop. 19/ Z toho vyplývá, že jeden římský voják stojí proti dvěma mužům přední řady falangy, takže má čelit deseti sarisám a bojovat proti nim. 10/ Jeden muž se s nimi nemůže rychle vypořádat, protože jsou v sevřeném šiku a není snadné je zdolat, jelikož vojáci zadních řad nemohou mužům vpředu přijít na pomoc, přemoci je silou a zasáhnout je mečem. 11/ Je tedy zcela zřejmé, jak jsem uvedl na počátku, že útoku falangy, pokud zachová své uspořádání a svou údernost, není možno přímo čelit.

31. Co tedy bylo příčinou vítězství Římanů a co činí potíže těm, kdo používají falangu? 2/ Je to tím, že ve válce nejsou doba a místo střetnutí stanoveny a že pro falangu je třeba mít k dispozici jen určitou dobu a místo, kde se může prosadit. 3/ Jestliže tedy nepřítel, když má dojít k rozhodné bitvě, musí přijmout dobu a místo falangy, je – podle toho, co jsem uvedl – pravděpodobné, že bude mít ten, kdo používá falangu, vždy nad nepřítelem převahu. 4/ Můžeme-li však učinit úhybný manévř, nemusíme se této formace obávat. 5/ Falanx přece, jak známo, potřebuje mít rovné místo bez překážek, jako jsou příkopy, rokly, strže a příkré břehy i koryta řek. 6/ To všechno stačí takovou formaci narušit a rozbít. 7/ Každý jistě uzná, že nalézt místo dlouhé dvacet stadií nebo i více, kde nic takového není, je takřka nemožné nebo alespoň velmi výjimečné. 8/ I když takovou možnost připustíme, pokud protivník odmítne se na takovém místě s námi utkat, vyhne se mu a bude

pustošit města a území našich spojenců, jaký budeme mít z takové formace prospěch? 9/ Jestliže setrvá na místě, které jí vyhovuje, nemůže svým přátelům prospět ani zajistit svou vlastní bezpečnost. 10/ Nepřítel totiž snadno odřízne přísun potravin, jelikož bez potíží ovládá volnou krajinu. 11/ Jestliže falanx ve snaze podniknout nějakou akci příhodné místo opustí, nepřítel ji snadno zdolá. 12/ I když se však rozhodne vstoupit na rovinu a nezapojí v určité době do boje s falangou celé své vojsko, nýbrž ponechá jeho část stranou, můžeme si podle toho, jak to dělají Římané, představit, jak to dopadne.

32. To, o čem nyní hovořím, není nutno dokazovat na základě mé úvahy, nýbrž na základě toho, co se již skutečně děje. 2/ Římané totiž nestavějí proti falangám připraveným k boji všechny své legie, nýbrž jen jednu část a druhou ponechávají v záloze. 3/ Když pak falanx tu část, která proti ní nastoupila, zatláčí nebo je sama nepřítelem zatačena, 4/ je její uspořádání rozbito. Její vojáci totiž buď pronásledují ustupující nepřátele, anebo sami před nimi ustupují, a vzdalují se tak od ostatních částí svého vojska. 5/ Nepříteleva záloha má pak na místě, které falanx zaujímal, dostatek prostoru k tomu, aby na falangu neútočila frontálně, nýbrž napadla ji z boku nebo zezadu. 6/ Jestliže je snadné vyvarovat se místu, které je výhodné pro falangu, ale ta nemůže nepříteli zabránit, aby využil vhodného okamžiku k útoku proti ní, není zcela zřejmé, jak velkou převahu má tato formace nad falangou? 7/ Ti, kdo používají falangu, jsou přece nuceni pochodovat a tábořit na všelijakých místech. Musejí předem zaujmout výhodné postavení, některá místa obléhat, jindy se proti obléhání bránit a vypořádat se s nečekaným útokem nepřítele. 8/ Ke všem takovým událostem a zvratům ve válce dochází a na nich někdy zcela a jindy do značné míry závisí vítězství. 9/ Při těchto příležitostech není možno falangu téměř vůbec použít, protože voják zařazený do falangy nemůže bojovat ve skupině nebo zcela samostatně,

kdežto římský způsob boje je všestranný. /10/ Každý Říman, když je vyzbrojen, může bojovat, jak je zapotřebí. Přizpůsobí se každému místu i době a každému útoku. /11/ Je stejně dobře připraven, má-li bojovat v celém vojsku, v jeho části, v manipulu, anebo v osobním souboji. /12/ Jelikož Římané jsou pro všechny případy mnohem lépe připraveni, prosazují své záměry lépe než ti ostatní. /13/ Považoval jsem za nezbytné o této věci podrobněji pojednat, protože mnozí Řekové při jednotlivých střetnutích, v nichž Makedoňané utrpěli porážku, to pokládali za neuvěřitelné a i nadále se mnozí pozastavují nad tím, proč a jak byla falanx římskou výzbrojí poražena.

33. Filip v bitvě bojoval ze všech sil, utrpěl však rozhodnou porážku, a když shromáždil co nejvíce vojáků, kteří se z bitvy zachránili, sám se rychle stáhl údolím Tempé do Makedonie. /2/ Jednoho ze svých zbrojnošů poslal ještě během předchozí noci do Lárísy a uložil mu, aby zničil a spálil královskou korespondenci. Zachoval se jako král, který přes utrpenou pohromu nezapomíná splnit svou povinnost. /3/ Dobře věděl, že kdyby se Římané těch písemností zmocnili, mohli by je výhodně použít proti němu i proti jeho přátelům. /4/ Podobně se to již stalo jiným lidem, že v době svých úspěchů se nebyli schopni chovat, jak se na člověka sluší, když je však postihla pohroma, počínali si opatrně a rozumně. /5/ Plnou měrou to platí o Filipovi, jak vysvitne z dalšího výkladu. /6/ Jako jsem podrobně pojednal o tom, jak se zpočátku snažil jednat správně a jak se později změnil k horšímu i jak a proč k tomu došlo, a uvedl jsem konkrétní doklady o jeho činech, /7/ musím stejným způsobem vysvětlit jeho proměnu a jeho schopnost, s níž se vyrovnal s neblahými zvraty osudu, které na něj dolehly.

/8/ Titus učinil po bitvě potřebná opatření týkající se zajatců a kořisti a odebral se do Lárísy.

34. Byl značně znechucen chamtivostí Aitólů po kořisti a také nechtěl, aby po zlomení Filipovy moci ovládli Řecko

Aitólové. /2/ Když viděl jejich domýšlivost, s níž si přisvojovali vítězství a rozhlášovali po celém Řecku svou statečnost, těžce to nesl. /3/ Při setkáních se k nim choval odměřeně, nehovořil s nimi o veřejných záležitostech a opatření prováděl buď sám, anebo prostřednictvím svých přátel. /4/ Zatímco obě strany projevovaly svou nespokojenost, dostavili se po několika dnech Filipovi vyslanci Démosthenés, Kyklíadás a Limnaios. /5/ Titus s nimi za přítomnosti svých vojenských tribunů delší dobu rozmlouval, ihned vyhlásil patnáctidenní příměří a rozhodl, že se s nimi vydá na cestu, aby během této doby jednal s Filipem o současné situaci. /6/ Jelikož toto setkání probíhalo přátelsky, nedůvěra Aitólů vůči Titovi vzplála dvojnásobnou měrou. /7/ V té době převládala v Řecku korupce, panovala představa, že bez úplatků nikdo nic neudělá a u Aitólů to bylo zcela běžné. Nebyli schopni uvěřit, že Titův vztah k Filipovi se mohl změnit bez úplatků. /8/ Neznali římské zásady a zvyklosti v těchto věcech, nýbrž soudili podle sebe a dospěli k názoru, že Filip vzhledem k současné situaci nabídl Titovi mnoho peněz a že ten nebyl schopen tomu odolat.

35. Kdybych pojednával o dřívějších časech, mohl bych o všech Římanech tvrdit, že se ničím takovým neprovinili. Mám na mysli dobu, než začali vést války za mořem a zachovávali své vlastní zásady a zvyklosti. /2/ V nynější době bych se to tvrdit neodvážil, mohl bych to však bezpečně tvrdit o mnohých mužích v Římě, kteří byli schopni zachovat si důvěryhodnost. /3/ Důkazem toho jsou dvě jména, o nichž nelze pochybovat. /4/ Když se Lucius Aemilius, vítěz nad Perseem, zmocnil makedonského království, v němž byly kromě skvělého movitého majetku a dalšího bohatství pokladnice naplněné více než šesti tisíci talentů stříbra a zlata, /5/ nejenže po ničem takovém nezatočil, nýbrž ani to nechtěl vidět a svěřil správu toho bohatství jiným, ačkoli jeho vlastní jmění nebylo velké, nýbrž naopak spíše nedostatečné. /6/ Vždyť když zanedlouho

tak jako Karystos. /12/ Pleurátovi dali Lychnidu a Parthos, ležící v Ilýrii, ale podrobené Filipem, /13/ a Amýnandrovi postoupili pevnosti, které za války ukořistili Filipovi.

48. Když to takto uspořádali, rozdělili se. /2/ Publius Lentulus odplul do Bargylií a osvobodil je, Lucius Stertinius se za týmž cílem odebral do Héfaistie, na Thasos a do měst v Thrákii. /3/ K Antiochovi se vypravili Publius Villius a Lucius Terentius a Gnaeus Cornelius ke králi Filipovi. /4/ Když se s ním blízko údolí Tempé sešel, projednal s ním to, co mu bylo uloženo, a poradil mu, aby poslal do Říma vyslance s žádostí o spojenectví, aby nevzbudil dojem, že hledá svou příležitost a čeká na příchod Antiocha. /5/ Král jeho doporučení přijal a on od něho rychle odcestoval a odebral se na aitólský sněm do Thermu. /6/ Po svém příchodu vyzval v delším projevu Aitóly, aby zachovali svou dřívější náklonnost k Římanům a udržovali s nimi přátelství. /7/ Mnozí řečníci si jen mírnou a diplomatickou formou stěžovali, že Římané po vítězství nepostupují ve spojeneckém duchu a nejednají podle původní smlouvy, /8/ někteří je však ostře napadali a tvrdili, že bez pomoci Aitólů by Římané nikdy nepronikli do Řecka a nezvítězili by nad Filipem. /9/ Gnaeus na všechny tyto výtky neodpověděl, nýbrž vyzval je, aby poslali své vyslance do Říma, kde jim senát ve všem spravedlivě vyhoví. /10/ Taková byla situace po skončení války s Filipem

Události v Asii

49. Když hrozí, jak se říká, krajní nebezpečí, budou hledat útočiště u Římanů a svěří sebe i své město pod jejich ochranu...

/2/ (Polybios uvádí,) že Antiochovi jeho záměr vycházel, jak si představoval, a když byl v Thrákii, připravl Lucius Cornelius do Sélybrie. /3/ Byl to vyslanec senátu, jenž měl zprostředkovat mír mezi Antiochem a Ptolemaiem.

50. V téže době přišli tři členové komise, Publius Lentulus z Bargylií a Lucius Terentius a Publius Villius z Thasu. /2/ Král se o jejich příchodu záhy dozvěděl a všichni se po několika dnech sešli v Lýsimachei. /3/ Tehdy se také vrátili Hégésias a Lýsiás, kteří byli vysláni k Titovi. /4/ Soukromé rozhovory krále s Římany probíhaly zcela klidně a přátelsky. Když se však konalo oficiální jednání o celkové situaci, byl jeho průběh odlišný. /5/ Lucius Cornelius totiž Antiocha vyzval, aby opustil města, jež byla předtím podřízena Ptolemaiovi, a požadoval, aby urychleně vyklidil města dříve podřízená Filipovi. /6/ Je přece směšné, uvedl, aby král přišel a vzal si to, co Římané získali jako odměnu ve válce proti Filipovi. /7/ Doporučoval mu také, aby neobsazoval autonomní města. /8/ Prohlásil, že se vůbec diví, pod jakou záminkou se s tak velkým pozemním a námořním vojskem přepravil do Evropy. /9/ Každý, kdo rozumně uvažuje, musí totiž dospět k závěru, že se chystá napadnout Římany. Po těchto slovech se Římané odmlčeli.

51. Král prohlásil, že především nechápe, z jakého důvodu mu upírají nárok na města v Asii. Římané jsou ti poslední, kteří mají právo takto vystupovat. /2/ Zadruhé jim vůbec nepřísluší zabývat se městy v Asii. Ani on se přece nijak nestará o záležitosti v Itálii. /3/ Do Evropy se, jak uvedl, přepravil s vojskem, aby získal zpět Chersonésos a města v Thrákii. Na vládu nad těmito městy má totiž právě on ze všech největší nárok. /4/ Byla to původně součást Lýsimachova panství, a když s ním Seleukos vedl válku a porazil ho, připadlo Lýsimachovo království jako válečná kořist Seleukovi. /5/ V pozdější době se jeho předkové zaměřili jiným směrem a nejprve Ptolemaios a potom Filip tato města ovládli a přivlastnili si je. /6/ On se jich nyní nezmocňuje proto, že těžší z Filipových potíží, nýbrž získává je zpět na základě svého práva. /7/ Jestliže přivádí zpět obyvatele Lýsimacheie, kteří byli nečekaně vypuzeni Thráky, a opět je v městě usazuje, nedopouští se se tím žádného bez-

právi vůči Římanům. /8/ Činí to nikoli proto, že by chtěl napadnout Římany, nýbrž aby připravil sídelní místo pro Seleuka. /9/ Autonomní města v Asii mohou získat svobodu nikoli podle příkazu Římanů, nýbrž na základě jeho laskavosti. /10/ Svůj vztah k Ptolemaiovi, jak pravil, upraví sám k jeho spokojenosti. Rozhodl se totiž uzavřít s ním nejen přátelství, nýbrž i příbuzenský vztah.

52. Lucius a jeho kolegové se pak rozhodli pozvat k rozhovorům představitele Lampsaku a Smyrny a k tomu také došlo. /2/ Z Lampsaku se dostavili Parmenión a Pýthodóros a ze Smyrny Koiranos. /3/ Když tito muži otevřeně hovořili, byl král pobouřen představou, že by se měl proti těm, kdo proti němu vystupují, bránit před soudem Římanů, /4/ a proto Parmenióna přerušil: „Zanech svého řečnění, Parmenióne,“ prohlásil, „souhlasím s tím, aby náš spor byl předložen Rhodanům a ne Římanům.“ /5/ Tím jednání skončilo a jeho účastníci se na ničem nedohodli.

Události v Egyptě

53. Je mnoho těch, kdo touží po smělych a hrdinských činech, ale jen málokdo se odváží je vykonat. /2/ A Skopás měl přece mnohem lepší podmínky než Kleomenés. /3/ Ten totiž, když se k svému činu odhodlal, měl naději jen v podpoře svých otroků a svých přátel. Přesto ji však nepromarnil, a pokud bylo v jeho silách, ji udržoval, protože si více cenil slavně zemřít než potupně žít. /4/ Skopás měl naproti tomu silnou podporu a vhodnou příležitost, protože král byl ještě v chlapeckém věku. Byl však zaskočen, protože váhal a rozmýšlel se. /5/ Aristomenés se totiž dozvěděl, že ve svém domě shromažďuje své přátele a radí se s nimi, a tak k němu poslal několik zbrojnošů a předvolal ho do královské rady. /6/ On ztratil do té míry rozvahu, že se neodvážil svůj záměr provést, a nejhorší bylo, že nebyl schopen uposlechnout, když ho

král předvolal. /7/ Aristomenés si jeho bezradnost uvědomil a obklíčil jeho dům vojáky a slony. /8/ Pak k němu poslal Ptolemaia, syna Eumena, s příkazem, aby buď dobrovolně přišel, anebo aby byl přiveden násilím. /9/ Když se Ptolemaios dostavil do Skopova domu a oznámil mu, že ho volá král, nejprve nevěnoval jeho slovům pozornost, ale prostě na Ptolemaia dlouho hleděl, jako kdyby mu chtěl hrozit a byl překvapen jeho smělostí. /10/ Když k němu však Ptolemaios přistoupil a odvážně se chopil jeho oděvu, požádal přítomné muže, aby mu přišli na pomoc. /11/ Jelikož však do domu vstoupilo mnoho vojáků a někdo mu sdělil, že je zvenčí obklíčen, podvolil se této situaci a odešel v doprovodu svých přátel s Ptolemaiem.

54. Když se do rady dostavil, král ho krátce obvinil a po něm ho obvinil Polykratés, jenž se právě vrátil z Kypru, a nakonec Aristomenés. /2/ Všichni pronášeli obvinění podobná těm, která jsem právě uvedl, a k tomu přidali, že konal porady s přáteli a že neuposlechl, když ho král předvolal. /3/ Za to ho odsoudila nejen královská rada, nýbrž i přítomní cizí vyslanci. /4/ Aristomenés, když ho hodlal odsoudit, přivedl kromě vážených mužů z Řecka také vyslance Aitólů, kteří se dostavili k jednání o míru a mezi nimiž byl i Dórimachos, syn Níkostrata. /5/ Po projevech žalobců se Skopás pokusil uvést nějakou omluvu, ale nikdo mu pro jeho nerozvážné chování nevěnoval pozornost, a byl spolu se svými přáteli odveden do vězení. /6/ Aristomenés dal v noci Skopa, jeho příbuzné a přátele otrávit jedem, /7/ ale Dikaiarcha dal ještě předtím natáhnout na skřípec a zbičovat. Postihl ho tak trestem, který si od všech Řeků zasloužil. /8/ Dikaiarchos byl totiž muž, jež Filip, když se chystal věrolomně přepadnout Kykladské ostrovy a města na Hellésponu, ustavil velitelem veškeré flotily a pověřil ho řízením celé akce. /9/ Když byl na tuto nesporně bezbožnou výpravu poslán, počínal si, jako by nic

nic nesdělil. /4/ Žádal proto, aby mu byla poskytnuta lhůta třiceti dní, že vyšle ke králi posla, aby se ho zeptal, co má dělat. /5/ Gnaeus viděl, že Antiochos ve všem ostatním smlouvu dodržuje, a tak mu dovolil, aby se na krále s tímto dotazem obrátil. Když za několik dní dostal odpověď, město odevzdal.

/6/ Tehdy na počátku léta připlula desetičlenná komise i král Eumenés do Efesu. Dva dny si tam po své cestě odpočinuli a pak se vypravili do Apameie. /7/ Když se Gnaeus dozvěděl o jejich příchodu, poslal svého bratra Lucia se čtyřmi tisíci mužů k Oroandům, aby je donutili zaplatit dohodnutou částku peněz. /8/ Sám se pak s vojskem vydal rychle na pochod, protože se chtěl co nejdříve setkat s Eumenem. /9/ Po příchodu do Apameie, kde zastihl krále i deset členů komise, jednal s nimi o současné situaci. /10/ Rozhodli se především potvrdit mírovou smlouvu s Antiochem, kterou nemusím podrobně komentovat, nýbrž uvedu její písemné znění.

43 (42). Jednotlivá ustanovení smlouvy byla následující: „Uzavírá se přátelství mezi Antiochem a Římany na věčné časy za těchto podmínek: /2/ Král Antiochos a jeho poddaní nesmějí dovolit průchod přes své území žádným nepřátelům, kteří by chtěli napadnout Římany a jejich spojence, ani jim poskytnout žádné prostředky. /3/ Stejně se zachovají Římané a jejich spojenci vůči Antiochovi a jeho poddaným. /4/ Antiochos nesmí vést válku proti obyvatelům ostrovů /5/ ani proti obyvatelům Evropy. /6/ Musí vyklidit města, jejich zázemí (a tvrze na této straně Tauru až k výšinám směřujícím do Lykáonie) a nesmí odtud odnést nic kromě zbraní, které nesou jeho vojáci. Jestliže již něco odnesli, musejí

to do příslušných měst vrátit. /7/ Nesmí přijmout žádné vojáky ani jiné muže z Eumenova království. /8/ Jsou-li v Antiochově vojsku nějakí muži pocházející z měst, která přejímají Římané, musejí je vrátit zpět do Apameie. /9/ Jsou-li u Římanů a jejich spojenců nějakí muži (z Antiochova království), mají možnost buď tam zůstat, anebo odejít. /10/ Antiochos a jeho poddaní musejí Římanům a jejich spojencům vydat jejich otroky, ať byli zajati nebo přeběhli, a všechny válečné zajatce. /11/ Antiochos musí, pokud to je v jeho možnostech, vydat Kartágiňana Hannibala, syna Hamilkara, Akarnána Mnásilocha, Aitóla (Thoanta), Chalkidany Eubúlida a Filóna i Aitóly, kteří zastávali veřejné úřady. /12/ Musí také odevzdat v Apamei všechny slony a nesmí si opatřit nové. /13/ Musí odevzdat všechny válečné lodě s plachtami a výstrojí a smí si ponechat jen deset krytých lodí. Nesmí mít žádná (plavidla s více než) třiceti vesly ani loď s jednou řadou vesel pro vedení války. /14/ Jeho lodě nesmějí plout dále než ke Kalykadnu a k mysu (Sarpédoniu), pokud nepřivázejí daně, vyslance nebo rukojmí. /15/ Antiochos nesmí najímat žoldnéře ani přijímat uprchlíky z území podřízeného Římanům. /16/ Domy, které patřily Rhodanům a jejich spojencům na území podřízeném Antiochovi, budou nadále patřit Rhodanům, jak tomu bylo předtím, než začal (válku). /17/ Smějí také vymáhat případné dluhy, a jestliže jim bylo něco zcizeno, musí to být vypátráno a vráceno. Zboží určené Rhodanům musí být osvobozeno od cla, (jak) tomu bylo před válkou. /18/ Jestliže některá města, která má Antiochos vydat, věnoval Antiochos někomu jinému, musejí z nich odejít posádky i dosavadní majitelé. A jestliže k němu později některá města

budou chtít přejít, nesmí je přijmout. /19/ Antiochos musí Římanům zaplatit dvanáct tisíc talentů v nejlepší attické měně v průběhu dvanácti let v ročních splátkách po tisíci talentů – talent nesmí vážit méně než osmdesát římských liber – a pět set čtyřicet tisíc měřic obilí. /20/ (Králi Eumenovi) musí zaplatit tři sta padesát (talentů) v průběhu příštích pěti let v ročních splátkách (sedmdesáti talentů), to znamená v téže době, kdy bude platit také Římanům, /21/ a místo obilí, jak to král Antiochos ocenil, dalších sto dvacet sedm talentů a dvanáct set osm drachem. Eumenés s tím vyslovil souhlas a prohlásil, že mu tato platba vyhovuje. /22/ Antiochos musí dát Římanům (dvacet) rukojmích, ne mladších než osmnáct a ne starších než třicet let a vždy po třech letech je vyměnit za jiné. /23/ Jestliže peníze, které zaplatí, nebudou odpovídat stanoveným podmínkám, musí to v příštím roce vyrovnat. /24/ Jestliže některá města nebo některé kmeny, s nimiž nesmí Antiochos podle této smlouvy vést válku, ho vojensky napadnou, smí proti nim Antiochos bojovat, /25/ ale nesmí si je podmanit ani s nimi uzavřít spojenectví. /26/ Jejich vzájemné spory musejí být předloženy k rozhodnutí soudu. /27/ Chtějí-li obě strany po společné dohodě něco k smlouvě připojit nebo něco vypustit, mohou tak učinit.“

44 (43). Když římský velitel složil na tuto smlouvu přísahu, poslal Quinta Minucia Therma a svého bratra Lucia, jenž se právě vrátil s penězi od Oroandů, do Sýrie /2/ a uložil jim, aby od krále přijali přísahu a získali ujištění, že její jednotlivá ustanovení budou splněna. /3/ Pak vyslal posla s písemným příkazem veliteli loďstva Quintu Fabiovi, aby odplul do Patar, převzal tam loď a spálil je.

45 (44). Prokonzul Manlius vymohl od Ariaratha tři sta talentů a přijal ho do římského spojenectví.

46 (45). (Polybios uvádí,) že když členové komise deseti a římský velitel Gnaeus vyslechli v Apamei všechny, kteří se tam dostavili, se v případech, kde došlo k sporům o území, o peníze nebo o jiný majetek, města dohodla na opatřeních řešících jejich vzájemné spory. Obecně pak byla přijata následující rozhodnutí: /2/ Autonomní města, která dříve odváděla daň Antiochovi a nyní se svěřila pod ochranu Římanů, byla od daní osvobozena. Těm, jež byla poplatná Attalovi, uložili odvádět stejnou daň Eumenovi. /3/ Městům, která odpadla od spojenectví s Římany a připojila se ve válce k Antiochovi, nařídili, aby daně, které platila Antiochovi, odváděla Eumenovi. /4/ Dále pak osvobodili od daní (Kolofóňany) sídlící v Notiu a občany Kýmy a Mylásy. /5/ Klazomeňanům darovali ostrov zvaný Drymússa a Miletánům vrátili posvátné území, z něhož předtím v důsledku válek odešli. /6/ Všestranně podpořili občany Chiu, Smyrny a Eryther a přidělili jim území, po nichž v té době toužili, a která jim, jak soudili, právem náležela. /7/ Občanům Fókaie obnovili jejich starobyrou ústavu a vrátili jim území, které dříve vlastnili. /8/ Potom se zabývali požadavky Rhodanů a dali jim Lykii a Kárii až k řece Maiandru, s výjimkou Telmessu. /9/ Pro krále Eumena a jeho bratry učinili náležitá opatření ve smlouvě s Antiochem a nyní mu ještě přidali v Evropě Chersonésos a Lýsimacheiu i sousední pevnosti a území, jež ovládal Antiochos. /10/ V Asii darovali Eumenovi Frygii při Helléspontu, Velkou Frygii, část Mýsie, kterou Eumenovi předtím odňal (Prúsiás), Lykáonii, Milyadu, Lýdii, Trally, Efesos a Telmessos. /11/ O Pamfýlii,

jelikož Eumenés tvrdil, že leží na této straně Tauru, kdežto Antiochovi vyslanci, že leží na opačné straně, nerozhodli a svěřili tuto věc senátu. /12/ Když zařídili téměř všechny nejdůležitější záležitosti, opustili Apameiu a vypravili se k Hellésponu, přičemž chtěli cestou ještě zabezpečit situaci v Galatii.

47. (Polybios uvádí,) že Římané na svém pochodu v Thrákii utrpěli velké ztráty ... římských vojáků ...

ZLOMKY XXII. KNIHY

1. (Z Polybiovy XXII. knihy je třeba vypsát,) že v době 148. olympiady vyslal Filip i obyvatelé sousedící s Makedonií k Římanům své vyslance. Rozhodnutí senátu o vyslancích.

/2/ Že v Řecku byl spor mezi Filipem a Thessaly i Perrhaiby o města, která Filip za války s Antiochem v Thessalii i v Perrhaibii obsadil. /3/ Jednání o této činnosti za přítomnosti Quinta Caecilia v údolí Tempé. Rozhodnutí Caecilia (a jeho druhů).

/4/ Jiný spor Filipa s vyslanci Eumena a s uprchlíky z Marónie o thráckých městech, jednání o této záležitosti v městě Thessaloníké a rozhodnutí Caecilia a jeho druhů.

/5/ Vraždění krále Filipa v Marónei. Příchod vyslanců z Říma a jejich příkazy v této záležitosti. Příčiny, které vedly Římany k válce proti Perseovi.

/6/ Příchod vyslanců krále Ptolemaia i Eumena a Seleuka na Peloponnésos. /7/ A rozhodnutí Achajů o spojenectví s Ptolemaiem a o darech, které jim tito králové nabízeli. /8/ Příchod Quinta Caecilia a jeho výtky vůči jejich postupu v záležitostech Lakedaimonu.

/9/ Že Areus a Alkibiadés, kteří patřili mezi staré emigranty z Lakedaimonu, přišli jako vyslanci do Říma a předložili obvinění proti Filopomenovi a Achajům.

2. Že v době 48. olympiady přišli římscí vyslanci do Kleitoru a konal se sněm Achajů. A projevy představitelů přednesené oběma stranami o záležitostech Lakedaimonu a stručně o rozhodnutí Achajů.

ZLOMKY XXVI. KNIHY

O Antiochovi Epifanovi

1a. V Polybiově dvacáté šesté knize je pro své chování označován jako Epimanés místo Epifanés. Snižoval se totiž nejen k hovorům s obyčejnými lidmi, nýbrž také popíjel a nejprostšími cizinci, kteří tam přijížděli. /2/ A jestliže se dozvěděl, že se nějací mladí muži sešli na hostině, vypravil se tam s flétnou a s dalšími hudebníky, takže přítomní se většinou polekali a rozutekli se. Často také svlékl své královské roucho, oblékl si togu a procházel se po tržišti.

1. Antiochos zvaný Epifanés byl pro své chování označován jako Epimanés ... Polybios o něm vypráví, že někdy unikl svému dvorskému doprovodu a s jedním či se dvěma společníky se potuloval po městě. /2/ Zastavoval se zejména u kovotepců pracujících se stříbrem nebo se zlatem a rozmlouval s nimi o technických otázkách. /3/ Snižoval se rovněž k hovorům s obyčejnými lidmi, které potkal, a také popíjel s nejprostšími cizinci, kteří tam přijeli. /4/ A jestliže se dozvěděl, že se nějací mladí muži sešli na hostině, bez jakékoli okázalosti se tam vypravil s flétnou a s dalšími hudebníky, takže přítomní se většinou polekali a rozutekli se. /5/ Často také svlékl své královské roucho, oblékl si togu a procházel se jako uchazeč o úřad po tržišti, s některými lidmi si potřásl rukou, jiné objímal a prosil je, aby mu dali svůj hlas, někdy pro úřad aedila, jindy pro úřad

tribuna lidu. /6/ Když byl zvolen, usedl do kurulského křesla ze slonoviny podle římského zvyku, naslouchal soudním sporům, které se na tržišti konaly, a s velkým západem a nadšením vynášel rozsudky. /7/ Vážení lidé z toho byli zmateni. Jedni ho pokládali za prostáčka a jiní za blázna. Podobně si počínal i při rozdávání darů. /8/ Někomu daroval kostky z kotníků antilopy, jinému datle a dalšímu peníze. /9/ Někdy se setkal s lidmi, které nikdy předtím neviděl, a dával jim velmi nečekané dary. /10/ V obětních darech a poctách, jež prokazoval bohům, předčil všechny své předchůdce. /11/ Svědčí o tom jeho dary, které věnoval chrámu Dia Olympského v Athénách, i sochy kolem oltáře na Délu. /12/ Koupal se také ve veřejných lázních, když v nich bylo mnoho obyčejných lidí, a měl k dispozici džbány s s nejdrahoccennějšími mastmi. /13/ Když mu kdosi řekl: „Jak jste šťastní, vy králové, když můžete takové masti používat a tak sladce vonět,“ nic mu na to neřekl, ale příštího dne, když se ten muž koupal, přistoupil k němu a a vylil mu na hlavu velký džbán nejdrahoccennější masti, tak zvaného myrrhového oleje, /14/ takže všichni koupající se seběhli, mazali se tím olejem, za velkého veselí se v něm společně s králem klouzali a padali k zemi.

ZLOMKY XXVII. KNIHY

Válka s Perseem

1. (Polybios uvádí, že v té době přišli z Thespií vyslanci Lasés a Kalchás a také Neónův vyslanec Isménias. /2/ Lasés a Kalchás chtěli své město odevzdat Římanům, kdežto Isménias chtěl, aby se všechna boiótská města společně svěřila pod ochranu římských vyslanců. /3/ To byl však právě opak toho, co si Marcius a jeho kolegové přáli. Ti měli zájem, aby se boiótský spolek rozpadl na jednotlivá města. /4/ Proto také Lasa a rovněž vyslanec z Chairóneie, z Lebadeie a z ostatních měst, kteří se k nim dostavili, rádi přijímali a přátelsky s nimi rozmlouvali, /5/ kdežto Isméniem pohrdali, nedbali o něj a nevěšili si ho. /6/ Nějací emigranti dokonce Isménia napadli a málem by ho byli ukamenovali, kdyby nenašel útočiště na tribuně římských vyslanců. /7/ V téže době vypukly spory a nepokoje v Thébách. /8/ Jedni tvrdili, že je třeba svěřit město pod ochranu Římanů, kdežto občané z Koróneie a z Haliartu, kteří se do Théb seběhli, chtěli nadále udržet jistou nezávislost a tvrdili, že je třeba zachovat spojenectví s Perseem. /9/ Po jistou dobu byly názory obou soupeřících stran vyrovnané. Když však Olympichos z Koróneie jako první svůj názor změnil a tvrdil, že si musejí Římany usmířit, mínění lidí se zcela proměnilo. /10/ Nejprve přiměli Diketa, aby se vypravil jako vyslanec k Marciovi a omluvil se za to, že navázali spojenectví s Perseem. /11/ Potom vyhnali

nebylo možno najít žádný přátelský projev vůči Achajům v království, v němž nyní vládl Antiochos.

25. (Polybios uvádí,) že Andrónidás a Kallikratés se nějakou dobu vyslovovali pro uzavření míru, a jelikož jim nikdo nevěnoval pozornost, využili vyššího zásahu. /2/ Do divadla totiž právě dorazil posel s dopisem od Quinta Marcia, v němž Achaje žádal, aby se připojili k záměru Římanů dosáhnout míru mezi králi. /3/ Senát skutečně vyslal poselstvo v čele s Numisiem k uzavření míru. /4/ Výsledek se však nedostavil, Titovi se nepodařilo mír vyjednat a vrátil se do Říma bez jakéhokoli výsledku. /5/ Polybios nechtěl z úcty k Marciovi s žádostí obsaženou v dopise polemizovat, stáhl se z diskuse a snaha poslat králům pomoc ztroskotala. /6/ Achajové se pak usnesli poslat jako vyslance k jednání o míru Archóna z Aigeiry a Arkesiláa a Aristóna z Megalopole. /7/ Ptolemaiovi vyslanci svého cíle nedosáhli. Nezískali vojenskou pomoc, odevzdali však úředníkům připravený dopis od králů s žádostí, aby jim Achajové poslali na pomoc ve válce Lykorta a Polybia.

26. Antiochos zapomněl na všechno, co napsal a co řekl, a připravoval se k válce proti Ptolemaiovi, takže se zdají být pravdivá slova Simónidova, že „je obtížné být šlechetný“. /2/ Je totiž snadné počínat si dobře a pokusit se to po jistou dobu udržet, ale je obtížné se tak za všech okolností neustále chovat v přesvědčení, že není nic důležitějšího než dobro a spravedlnost.

27. (Polybios uvádí,) že když se Antiochos přiblížil k Ptolemaiovi a chystal se obsadit Pélúsiem, /2/ římský velitel Popillius, jež Antiochos z dálky pozdravil a pak mu chtěl podat ruku, mu pohotově odevzdal dopis s textem usnesení senátu a vyzval ho, aby si dopis přečetl. /3/

Podle mého mínění si tak počínal proto, že nepokládal za vhodné projevit vůči němu obvyklé přátelské gesto, dokud se nepřesvědčí, zda ten, kdo ho zdraví, smýšlí přátelsky nebo nepřátelsky. /4/ Král si dopis přečetl a prohlásil, že se chce poradit se svými přáteli. Když to Popillius uslyšel, provedl hrubý a nehorázný čin. /5/ Holí z vinné révy, kterou držel v ruce, vyznačil kolem Antiocha kruh a řekl, že mu v tomto kruhu musí dát odpověď. /6/ Král byl jeho opovázlivým chováním zaskočen, ale po krátkém zaváhání odpověděl, že učiní všechno, co Římané požadují. Hned nato se Popillius a členové jeho doprovodu chopili královy pravice a přátelsky ho pozdravili. /7/ Dopis jej vyzýval, aby válku proti Ptolemaiovi ihned ukončil. /8/ Do stanoveného počtu dní pak s nevolí a s reptáním odvedl své vojsko do Sýrie a podrobil se tehdejší situaci. /9/ Popillius uspořádal poměry v Alexandrii, vyzval oba krále k svornosti a uložil jim, aby poslali Polyaráta do Říma. Pak odplul na Kypr, jelikož chtěl neodkladně vyhnat syrské oddíly, které byly na ostrově. /10/ Po příjezdu zjistil, že ptolemaiovští velitelé utrpěli porážku a že poměry na Kypru jsou zcela neuspořádané. Rychle vypudil syrské vojsko a počkal, dokud neodplulo do Sýrie. /11/ Římané tak zachránili ptolemaiovské království, které bylo téměř zničeno. /12/ Tak osud rozhodl o Perseovi a o Makedoňanech, a ačkoli byla situace v Alexandrii a v celém Egyptě již zcela beznadějná, bylo všechno opět uvedeno do pořádku, jelikož již předtím padlo rozhodnutí o Perseovi. /13/ Kdyby tomu tak nebylo a Antiochos se o tom nepřesvědčil, nebyl by se, podle mého mínění, příkazu podrobil.

ZLOMKY XXXIX. KNIHY

Události v Řecku

I. (Polybios uvádí,) že Postumius byl člověk, jenž stojí za zmínku. /2/ Pocházel z jedné z předních rodin, byl však od přírody neobyčejně upovídaný, mnoho-mluvný a chvástavý. /3/ Již v chlapeckém věku našel zalíbení v řecké kultuře a v řeckém jazyku a přehnal to do té míry, že svou horlivostí pobouřil starší vážené Římány. /4/ Nakonec se odvážil napsat řeckou báseň a také pragmatickou historii. V úvodu tohoto díla prosí čtenáře o shovívavost, protože jako Říman nebyl schopen zcela zvládnout řecký jazyk ani náležitě uspořádání látky. /5/ Marcus Porcius Cato k tomu výstižně poznamenal, že se diví, proč se omlouvá. /6/ Kdyby mu byla rada amfiktyonů uložila psát historii, bylo by snad namíste se omlouvat. /7/ Jelikož to však nepsal z žádného pověření, nýbrž z vlastního popudu, je naprosto nevhodné, aby se čtenářům za své barbarismy omlouval. /8/ Je to podobné, jako kdyby se někdo při gymnických závodech přihlásil do soutěže v boxu nebo v pankratiu a po příchodu na stadion, kde by měl zápasit, by diváky prosil o shovívavost, jestliže nebude schopen boj podstoupit a snášet údery. /9/ Takový člověk by si nepochybně vysloužil posměch a byl by potrestán. A to si zasluhují i takoví historici, aby se neodvažovali si tak nehorázně počínat, /10/ Tento muž i ve svém dalším chování projevil nehorší řecké nectnosti. Liboval si

totiž v zábavách a vyhýbal se námahám. /11/ To je zřejmé z dalších událostí. Když se poprvé objevil na řecké půdě v době, kdy se schylovalo k bitvě ve Fókidě, předstíral, že je nemocen a odebral se do Théb, takže se boje nezúčastnil. /12/ Jakmile bitva skončila, poslal jako první dopis senátu se zprávou o vítězství a uvedl v něm řadu podrobností, jako kdyby se byl sám na tomto střetnutí podílel.

2. Svým výkladem o pádu Korinta vzbuzuje Polybios náš soucit. Mimo jiné líčí pohrdavý postoj vojáků k uměleckým dílům a k votivním památkám. /2/ Tvrdí, že sám viděl obrazy shozené na zem, na nichž vojáci hráli stolní hru. /3/ Byl tam i obraz Dionýsa od Aristeida, podle nějž prý vzniklo rčení „nic se vyrovná Dionýsovi“, i obraz Héraklea úpícího v chitónu Déianeiry.

3. (Polybios uvádí,) že v důsledku náklonnosti, kterou lidé prokazovali Filopoimenovi, nebyly jeho sochy, umístěné v několika městech, odstraněny. Myslím si, že každá upřímná činnost vzbuzuje nepomíjející náklonnost lidí, kteří z ní mají prospěch.

/2/ Právem proto můžeme připomenout, že nebyl odhalen u dveří, nýbrž již na ulici.

/3/ V městech bylo mnoho soch i dekretů k jeho počtě a jistý Říman se v neblahé době Řecka po pádu Korinta pokusil je všechny odstranit a tak ho vypudit. Obviňoval ho, jako kdyby byl ještě živ, z nepřátelství a zlého smýšlení vůči Římanům. Když se to projednávalo a Polybios tato obvinění vyvracel, nedovolil Mummius ani vyslanci, aby počty prokázané tomuto slavnému muži byly odstraněny.

/4/... (Polybios) podal, jak jsem se již na počátku zmínil, informaci o tomto muži. /5/ Uvedl, že se často stavěl

proti příkazům Římanů, avšak cílem jeho námitek bylo sdělit údaje a podat návrhy na řešení sporných otázek a činil to vždy uvážlivě. /6/ Důkazem jeho postoje bylo, jak pravil, že za války s Antiochem a s Filipem jim, jak se říká, prokázal službu ohněm. /7/ Měl tehdy značně velký vliv v Řecku, svou autoritou a silou achajského spolku udržoval přátelský vztah k Římanům /8/ a aktivně se podílel na rozhodnutí Achajů, že ještě čtyři měsíce před vyložením Římanů v Řecku zahájili z Achaie válku proti Antiochovi a Aitólům, ačkoli téměř všichni ostatní Řekové se v té době chovali nevraživě vůči Římanům. /9/ Když to členové komise deseti vyslechli, vyslovili s jeho výkladem souhlas a dovolili, aby počty prokázané Filopoimenovi zůstaly ve všech městech zachovány. /10/ Na základě tohoto rozhodnutí požádal Polybios velitele, aby sochy Achaia, Aráta a Filopoimena, které byly již přemístěny z Peloponnésu do Akarnánie, byly vráceny zpět. /11/ Lid Polybiovo chování v této záležitosti ocenil tím, že mu postavil kamennou sochu.

4. (Polybios uvádí,) že po ustavení komise deseti, jež byla zřízena v Achai, přikázali její členové quaestorovi, který měl rozprodat Diaiův majetek, aby z něj vybrali pro Polybia, co bude chtít, jako dar a zbytek prodali v dražbě. /2/ Polybios však nejen odmítl cokoli z toho přijmout, nýbrž vyzval také své přátele, aby nic z quaestorova prodeje nepožadovali. /3/ Ten totiž pak navštívil jednotlivá města a prodával majetek všech Diaiových stoupenců a těch, co byli odsouzeni. Výjimku tvořili jen ti z nich, kteří měli děti nebo rodiče. /4/ Někteří Polybiovi přátelé jeho výzvy neuposlechli, avšak ti, kdo se podle ní chovali, získali od svých spoluobčanů velké uznání.

5. Když členové komise splnili během šesti měsíců svůj úkol a odpluli do Itálie, podali pěkný příklad římské politiky v Řecku. /2/ Při svém odchodu pověřili Polybia, aby navštívil města a prozkoumal záležitosti, s nimiž si lidé, dokud si neosvojí ústavu a zákony, nebudou vědět rady. /3/ A on během nějaké doby dosáhl toho, že lidé ústavu, která jim byla dána, přijali a že nedocházelo k žádným sporům ani v soukromých ani ve veřejných záležitostech.

/4/ Lidé již od počátku přijímali Polybiovu činnost se souhlasem a vážili si ho. V pozdější době schvalovali jeho uvedené zásahy a ve všech městech mu byly za jeho života i po jeho smrti udělovány nejvyšší pocty. /5/ Obecně se soudilo, že to bylo zcela oprávněné. Kdyby byl totiž nepřipravil a nesepsal zákony pro veřejné soudnictví, zůstaly by všechny spory bez rozhodnutí a byl by v tom velký zmatek. /6/ Musíme proto tuto Polybiovu činnost považovat za nejskvělejší ze všech, o nichž byla řeč.

6. (Polybios uvádí,) že když členové komise opusili Achaiu, dal římský velitel do pořádku místo ležící na Isthmu a vyzdobil chrámy v Olympii a v Delfech. V dalších dnech navštívil různá města, v nichž mu byly prokazovány pocty a projevována vděčnost, kterou si zasloužil. /2/ Právem ho veřejně i soukromě uctívali, /3/ neboť se choval umírněně a slušně a celou situaci řešil shovívavě, ačkoli měl v Řecku mnoho příležitostí a velkou moc. /4/ Pokud snad někde svou povinnost zanedbal, myslím si, že to nebylo jeho vinou, nýbrž že to zavinili přátelé, kteří ho provázeli. /5/ K nejznámějšímu incidentu došlo v Chalkidě, kde byli pobiti jezdci.

Události v Egyptě

7. (Polybios uvádí,) že Ptolemaios, král Sýrie, zemřel na zranění ve válce. Jedni ho velice vychvalovali a považovali ho za významného panovníka, /2/ druzí však byli opačného mínění. /3/ Byl mírný a spořádaný a předčil tak předchozí krále. /4/ Na důkaz toho je možno především uvést, že žádného ze svých přátel při žádném obvinění, které proti nim bylo vzneseno, nepotrestal smrtí. Myslím si, že ani žádný jiný obyvatel Alexandrie nebyl jeho přičiněním zahuben. /5/ Dále pak, ačkoli se soudilo, že byl zbaven moci z podnětu svého bratra, neoplatil mu jeho provinění, ačkoli k tomu měl v Alexandrii nepochybně příležitost. /6/ Když mu potom jeho bratr chěl vzít Kypr, zajal ho v Lapéthu a mohl ho usmrtit. Nejenže však svého protivníka nepotrestal, nýbrž dal mu dary, které překračovaly rámeček toho, co již dostal dříve na základě smlouvy a slíbil mu, že mu dá svou dceru za manželku. /7/ V době, kdy dosáhl zdaru a úspěchu, však jeho mysl otupěla, propadl jakési egyptské prostopášnosti a netečnosti a za tohoto stavu ho postihla pohroma.

Z epilogu

8. Polybios na konci svého díla uvádí: Když jsem toho dosáhl, vrátil jsem se z Říma. Měl jsem možnost uplatnit svou někdejší politickou činnost a získat odměnu za svou náklonnost vůči Římanům. /2/ Vyzývám proto všechny bohy, aby dosažené uspořádání zůstalo po zbytek mého života v platnosti, protože pozoruji, že osud má sklon k závisti vůči lidem a že projevuje svou moc

zpravidla tehdy, když si myslíme, že náš život probíhá velmi šťastně a úspěšně.

/3/ Tak to tedy dopadlo. Nyní, když jsem celý svů spis dokončil, chci čtenářům připomenout plán, který jsem uvedl v předmluvě, když jsem své dílo zahájil, shrnout stručně jeho obsah a uvést v soulad jeho počátek a jeho konec jak v celku, tak i v jednotlivostech. /4/ Na počátku jsem tedy vyložil, že můj úvod začíná tam, kde končí Tímaios, /5/ že stručně vylíčím události v Itálii, na Sicílii a v Africe – i on se totiž zabýval jen historií těchto zemí – a že pak přejdu do doby, kdy Hannibal převzal velení kartáginského vojska, Filip, syn Démétria, se stal králem v Makedonii, Spartán Kleomenés uprchl z Řecka, Antiochos se stal králem v Sýrii a Ptolemaios zvaný Filopatór králem v Egyptě. /6/ Od té doby, to znamená od 139. olympiady, jsem zahájil svůj výklad o všeobecných dějinách světa a postupoval jsem podle jednotlivých olympiád a jednotlivých roků, přičemž jsem porovnával události, které se odehrávaly vždy ve stejné době až do pádu Kartága, do bitvy svedené mezi Achaji a Římany na Isthmu a do následujícího uspořádání poměrů v Řecku. /7/ Jak jsem uvedl, získají hloubaví čtenáři tímto výkladem nejlepší a nejužitečnější poučení a poznají, jak a na základě jakého ústavního uspořádání se Římanům podařilo ovládnout téměř celý obydlený svět, což je zcela ojedinělý jev. /8/ To všechno jsem nyní ukončil a zbývá mi pouze podat chronologický přehled událostí v jednotlivých knihách a obsah celého díla.

POZNÁMKY K XIX. KNIZE

Z této knihy se zachovaly jen dva zlomky.

- 1, 1: Tento údaj pochází z Plútarchova *Životopisu Marka Porcia Catona* (10, 3), jenž po svém zvolení konzulem na rok 195/4 potlačil povstání v severní Iberii (Hispanii), k němuž došlo jižně od toku Ibéru (dnešního Ebra), Řeka Baitis (Baetis, dnešní Guadalquivir) je tu zřejmě uvedena omylem.
- 1, 2: Tento údaj zaznamenal Livius (XXXIV 50, 5–6), jenž ovšem převádí řecké drachmy na římské denáry. Polybios o tom zřejmě pojednal ve svém výkladu o událostech v Řecku v roce 195/4.
200 talentů = 5240 kg stříbra.

POZNÁMKY K XX. KNIZE

- 1: Citát z byzantského slovníku *Suda* (10. století). Aitólstí úředníci zvaní *apoklétoi* byli každoročně vybírání z členů širší rady aitólského spolku. Jsou připomínáni především v souvislosti s diplomatickým jednáním (srov. Livius XXXV 46, 2).
- 2: V textu je nedopatřením uveden Filip místo Antiocha (srov. Livius XXXV 50, 5).
- 3, 1: O událostech zachycených v tomto zlomku se zmiňuje Livius (XXXVI 5, 1–8).
O Charopovi viz dále **XXVII 15, 2–4**.
Kallistratos je jinak neznámý.
- 3, 7: Eufanés byl patrně žoldněrský velitel.
- 4, 2: O bitvě u Leukter (371) viz **IV 81, 12**.